

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

*Дикань В.Л., д.е.н., професор,
Толстова А.В., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)*

В статті розглянуто питання державного регулювання економіки країни на етапі відтворення. Сталого економічного розвитку країни запропоновано досягти за рахунок створення спеціальних економічних зон та індустріально-технологічних багатогалузевих парків з індустріальним, логістичним, комерційним, освітнім, агротехнологічним і науковими кластерами. Визначено комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених методів, форм, засобів, інструментів та принципів регулювання економіки, які формують механізм державного регулювання економіки на етапі відтворення.

Ключові слова: державне регулювання, відтворення економіки, механізм, індустріально-технологічні парки.

THE MECHANISM OF STATE REGULATION OF THE REPRODUCTION AND DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY IN MARKET CONDITIONS

*Dykan V.L., Doctor of Economics, Professor,
Tolstova A.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor (USURT)*

The article considers the issue of state regulation of the country's economy at the stage of reproduction. The current situation in Ukraine requires the implementation of transformation processes that will not only recreate the economic system of the country, but also make it effective for society. Reproduction and development of Ukraine's economy depends on the implementation of market reforms in the country and the search for more effective mechanisms for active state regulation of the economy. In the process of regulation, the state and the market act as a whole, while the function of the state is to support all areas of the economy, to meet the needs of the population.

The main tasks of state regulation of the economy are: infrastructural reconstruction of strategic facilities; ensuring planned economic growth and development; achieving productive employment of labor resources; creating a transparent and fair redistribution of income; achieving economic efficiency in the country; ensuring the country's foreign trade balance. It is proposed to achieve sustainable economic development of the country through the creation of special economic zones and industrial-technological multi-sectoral parks with industrial, logistics, commercial, educational, agro-technological and scientific clusters. The formation of the mechanism of state regulation of the reproduction of the country's economy through the creation of industrial and technological parks should be based on a differentiated-targeted approach and requires the definition of basic methods, tools and instruments of regulation. The instruments of state regulation of the reproduction and development of the economy include taxes and loans, currency regulation, duties and quotas, contracts for works and services for national and local needs, scientific and technical, economic, social, national and regional programs. The article identifies a set of interconnected and mutually agreed methods, forms, tools, instruments and principles of economic regulation, which form the mechanism of state regulation of the economy at the stage of reproduction.

Keywords: state regulation, economic reproduction, mechanism, industrial and technological parks.

Постановка проблеми. З отриманням незалежності Україна отримала можливість перетворитися на одну з найрозвиненіших країн Центральної та Східної Європи. Проте впровадження помилкової стратегії ринкових перетворень, неузгодженості, невзаємопов'язаності структурних пріоритетів розвитку, які були направлені на розв'язання поточних проблем та мали характер разових проєктів, реалізація непослідовних реформ галузевого характеру, привілейованості політичних та власних інтересів певних урядовців перед економічними інтересами країни в умовах посилення глобальних трансформаційних процесів перетворили країну на сировинний придаток Європи. Об'єднання політичної та економічної влади, державне лобіювання власних інтересів політичної еліти, зневажання інтересами суспільства щодо вибору стратегії розвитку країни призводить до конфліктності відносин держави, бізнесу та суспільства, спроб бізнесу увійти в політику з метою впливу на можливості та ресурси, прагнення громадських організацій вплинути на владу шляхом обурення та протестів. Сьогодні одним із ключових чинників негативних змін в економіці України є збройний конфлікт, наслідками якого є руйнація виробничих потужностей інфраструктури, транспорту, втрата здатності використання земель внаслідок обстрілів, внутрішня трудова міграція, виїзд робочої сили з території країни.

Сучасна ситуація в Україні потребує впровадження трансформаційних процесів, які дозволять не лише відтворити економічну систему країни, а й зроблять її ефективною для суспільства. Відтворення та розвиток економіки України залежить від проведення в країні ринкових реформ та пошуку більш ефективних механізмів активного державного регулювання економіки. У процесі регулювання держава та ринок виступають як єдине ціле, при цьому функція держави полягає в підтримці

всіх сфер народного господарства, забезпеченні задоволення потреб населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених частин загальної проблеми. Теоретично-методичним та прикладним аспектам питань державного регулювання соціально-економічних процесів, державної політики, макроекономічного середовища присвячено роботи багатьох вчених, серед яких: Адамовська В.С., Анпілогова Ж.Д., Болюбаш Є.А., Гудзь Ю.Ф., Кушнір І., Папаїка О.О., Сенишин О.С., Горинь М.О., Кундицький О.О., Степаненко С.В., Тарнавська О.Б., Тофанюк О.В., Зінчук А.С., Скрипниченко М.І. та ін. [1-11]. Проте сучасні реалії розвитку України обумовлюють необхідність подальших досліджень та методів, форм, інструментів державного регулювання, на основі яких доцільно формувати механізм державного регулювання відтворення та розвитку економіки України.

Саме тому метою статті є формування механізму державного регулювання відтворення та розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення воєнного конфлікту на території країни, яке супроводжується руйнацією виробничої інфраструктури, транспортної інфраструктури, соціальних та житлових об'єктів, втрати здатності використання земель, втрата та виїзд робочої сили з території країни може призвести до скорочення економіки країни на 15% порівняно з довоєнним періодом. Так, під час збройного конфлікту на Сході України ВВП знизився на 20%, інфляція сягнула 60%. Лише у 2015 році за рахунок підтримки міжнародного співробітництва та кредитів МВФ економічну ситуацію вдалось стабілізувати. У 2016 році ВВП країни досяг 59,9% рівня 1990 року [12]. Внаслідок пандемії коронавірусу та введених карантинних заходів за оцінкою МВФ, за підсумками 2020 року, українська економіка

зменшиться на 8,2% [13]. В 2021 році економіка України почала активізуватися, що засвідчує зростання ВВП на 3,2% [14].

Новим викликом на шляху стабілізації економічної ситуації став новий військовий конфлікт. Міжнародна підтримка України, збір коштів, формування фондів для відбудови країни, відтворення її економіки дозволить реалізувати дієві ринкові реформи, направлені на провадження цілеспрямованої структурної, інвестиційно-інноваційної, зовнішньоекономічної і соціальної політики, раціональної організації процесів формування міжгалузевих і територіальних потоків важливих видів промислової продукції. Однак відтворення та розвиток економіки України доцільно здійснювати на основі оптимального поєднання державного регулювання та ринкового саморегулювання.

Впровадження дієвих ринкових перетворень та відтворення економіки країни вимагає розробки наукових основ державного регулювання економіки України на засадах підвищення відповідальності за прийняття державних рішень, урахування законів та закономірностей економічного розвитку України, забезпечення гнучкості у процесах реагування на зміни у глобалізованому та мінливому середовищі. Керуючись такими засадами, основною метою державного регулювання економіки слід визначити забезпечення належних умов для сталого економічного розвитку, що сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення. Відповідно до зазначеного основними завданнями державного регулювання економіки доцільно визначити: інфраструктурну відбудову стратегічних об'єктів; забезпечення запланованого економічного зростання та розвитку; досягнення продуктивної зайнятості трудових ресурсів; створення прозорого та справедливого перерозподілу доходів населення; досягнення економічної ефективності в країні; забезпечення зовнішньоторговельного балансу країни.

Інфраструктурну відбудову стратегічних об'єктів повинна забезпечити держава, соціальних об'єктів – місцеві органи влади. Контроль за якістю виконання робіт по

відтворенню інфраструктури може бути забезпечений територіальними громадами. Сталого економічного розвитку країни можливо досягти за рахунок створення спеціальних економічних зон та індустріально-технологічних багатогалузевих парків з індустріальним, логістичним, комерційним, освітнім, агротехнологічним і науковими кластерами. Це дозволить відкрити нові можливості у плануванні та координації інноваційної політики країни, розширити використання високотехнологічних ресурсів, відбудувати інфраструктуру, стимулювати розвиток виробництва, заснованих на передових технологіях, збільшити кількості робочих місць, підвищити обсяг експорту готової продукції. Загальну схему відтворення та розвитку країни представлено на рис. 1.

Оскільки основними джерелами фінансування заходів щодо відтворення та розвитку країни є міжнародні фонди, інвестори, контроль за надходженнями коштів та їх використання доцільно покласти на міжнародних аудиторів та інші міжнародні інститути, а у регіонах та територіальних громадах слід запровадити механізм прозорості їх витрачання.

Забезпечення запланованого економічного зростання та розвитку потребує визначення найперспективніших галузей економіки, які сприятимуть швидкому та ефективному відтворенню втрачених виробничих потужностей. До таких галузей слід віднести металургію, транспорт, будівництво та сільське господарство.

Основними засобами індустріальної відбудови та забезпечення запланованого економічного зростання та розвитку шляхом формування індустріально-технологічних парків є обґрунтування оптимальної кількості державних програм з освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції, у тому числі проведення НДДКР; купівля за кордоном частини найновіших ліцензій на сучасні технології, вироби і матеріали на базі власного виробництва; забезпечення сприятливих економічних розмірів передання високих технологій ВПК цивільним галузям виробництва; підвищення ролі

технологічного прогнозування, наукової оцінки технологічних перспектив сучасного розвитку, запобігання техногенним катастрофам та ін.; створення ефективного конкурентного середовища; підготовка

кадрів високої кваліфікації, передусім нового покоління підприємців і менеджерів; уміле використання переваг глобалізації інноваційної діяльності.

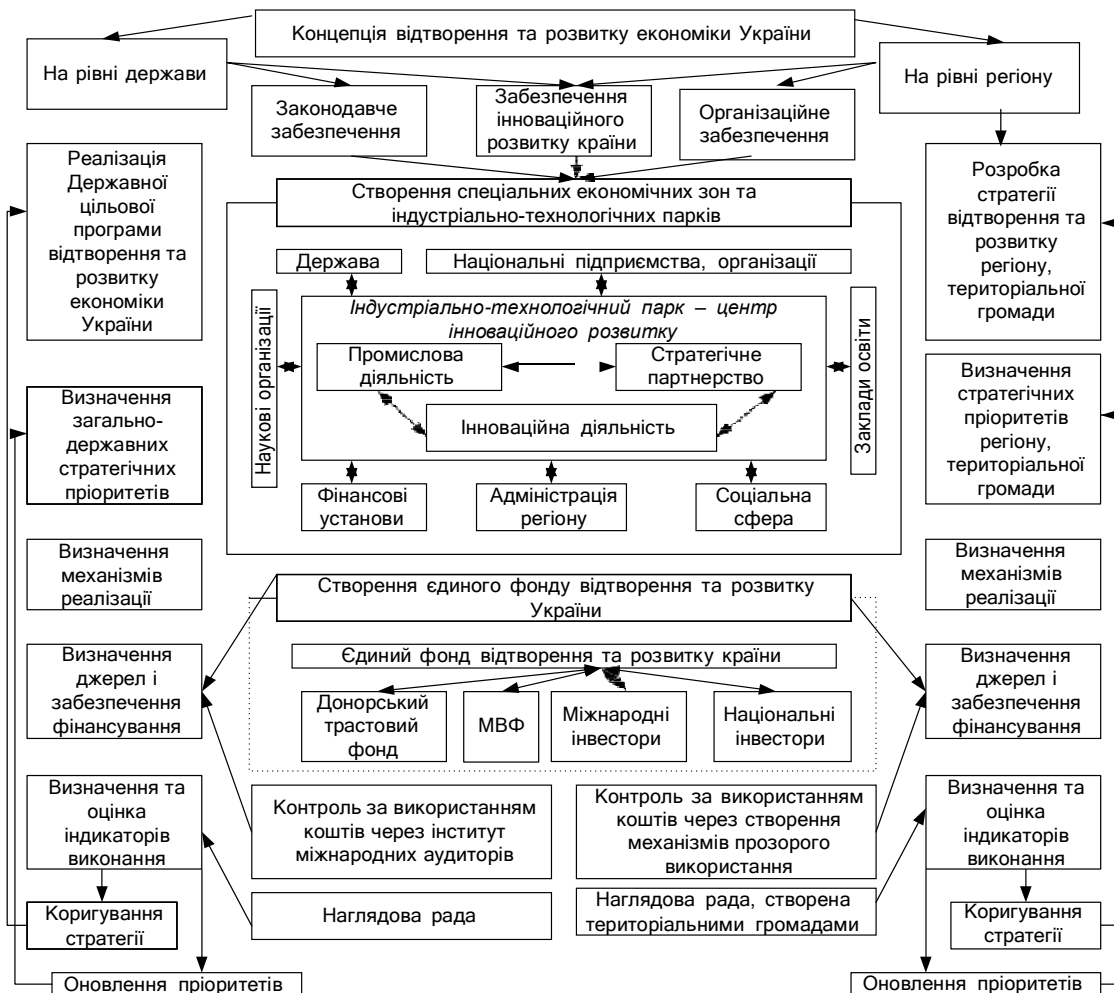


Рис. 1. Схема відтворення та розвитку економіки країни

Основними формами регуляторного впливу, за допомогою яких держава спроможна ефективно вплинути на структуру економіки та дозволить сформуванню ефективного механізму її відтворення, є програмування та планування розвитку економіки країни, регіону, бюджетно-податкове регулювання, регулювання екологічного середовища, інвестиційне регулювання, регулювання основних територіальних пропорцій, зовнішнь-економічне регулювання, антимонопольно-конкурентне.

Формування механізму державного регулювання відтворення економіки країни

шляхом створення індустриально-технологічних парків повинно базуватися на диференційовано-цільовому підході та потребує визначення основних методів, засобів та інструментів регулювання.

До інструментів державного регулювання відтворення та розвитку економіки доцільно віднести податки та кредити, валютне регулювання, мита та квоти, договори на виконання робіт і здійснення послуг для загальнодержавних і місцевих потреб, науково-технічні, економічні, соціальні, загальнодержавні та регіональні програми. Так, скасування мита, встановлення спрощеної процедури імпорту,

впровадження митних та податкових квот на імпорт високотехнологічного обладнання дозволить забезпечити індустріально-технологічні парки необхідними інноваційними технологіями та технікою, прискорити процес відтворення виробничого потенціалу країни.

Основними засобами регуляторного впливу держави на відтворення економіки країни є державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; сертифікація та стандартизація; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Основні методи державного регулювання відповідно до змісту можна поділити на нормативно-правові, фінансово-економічні, адміністративні, організаційні, науково-методичні та інформаційно-освітні. До нормативно-правових методів регулювання формування індустріально-технологічних парків слід віднести правові закони та підзаконні акти, що регулюють правила поведінки учасників індустріально-інноваційного парку. Адміністративні методи включають адміністративні вказівки та розпорядження, обмеження та нормують види діяльності, на які будуть направлені парки. Фінансово-економічні методи, до яких відносяться макроекономічне планування, державний бюджет, податки, ціни, заробітна плата повинні забезпечити мотиваційну складову формування індустріально-технологічних парків.

Крім методів, інструментів та засобів регулювання механізм державного регулювання відтворення та розвитку економіки України повинен базуватися на системі принципів:

- пріоритетність – передбачає регулювання та підтримку стратегічно важливих галузей економіки країни;

- системність та комплексність – системне та комплексне застосування механізмів економічної політики країни;

- узгодженість – узгоджене поєднання заходів щодо стимулювання ринкових

методів господарювання з державним регулюванням економіки;

- прозорість – відкритість та корелятивність обсягів допомоги, що надається державою, і відповідальність за їх дотримання;

- послідовність та справедливість – гармонійна та послідовна реалізація поточних та стратегічних інтересів суспільства;

- ефективність – реалізація програм підтримки галузей, що створюють мультиплікативний інноваційний ефект в економіці країни;

- екологічна доцільність – стимулювання відтворення основного капіталу, ресурсозберігаючого та екологічного виробництва та посилення економічного тиску на виробників із ресурсоемними та екологічно шкідливими технологіями.

Послідовне дотримання цих принципів забезпечить створення багатомірної системи, в якій знайдуть гармонійне сполучення стратегічні соціально-економічні цілі держави та інтереси підприємств.

Базові компоненти механізму державного регулювання відтворення та розвитку економіки України на основі індустріально-технологічних парків відображено на рис.2.

Висновки. Отже, відтворення та розвиток економіки України після закінчення воєнного конфлікту слід здійснювати на основі поєднання державного регулювання та ринкового саморегулювання. Особливо важливим завданням держави є визначення стратегічних пріоритетів розвитку, розробка державної програми відтворення та розвитку країни. Визначено, що забезпечення ефективного розвитку економіки доцільно проводити на основі формування економічних зон та індустріально-технологічних парків, які дозволять акумулювати та активізувати виробничий, технологічний, науковий потенціали країни.

Запропонований комплекс взаємопов'язаних і взаємоузгоджених методів, інструментів, форм та принципів забезпечення цілеспрямованого

регулювального впливу держави визначає відтворення економіки України.
механізм державного регулювання

<i>Форми державного регулювання</i>			
Програмування та планування розвитку країни	Бюджетно-податкове регулювання	Регулювання екологічного середовища	Інвестиційне регулювання
Регулювання основних пропорцій	територіальних	Зовнішньо-економічне регулювання	Антимонопольно-конкурентне
<i>Методи державного регулювання</i>			
Нормативно-правові	Фінансово-економічні	Адміністративні	Організаційні
Науково-методичні		Інформаційно-освітні	
<i>Засоби державного регулювання</i>			
Державне замовлення	Ліцензування, патентування і квотування	Сертифікація та стандартизація	Застосування нормативів та лімітів
Регулювання цін і тарифів	Надання податкових та інших пільг	Надання інвестиційних, цільових інновацій	Надання дотацій, компенсацій,
Підтримка НДДКР та забезпечення	кадрове	Планування, прогнозування та програмування	Субсидування та трансферти
<i>Інструменти державного регулювання</i>			
Податки та кредити		Валютне регулювання	Мита та квоти
Науково-технічні, економічні, соціальні, загальнодержавні та регіональні програми		Договори на виконання робіт і здійснення послуг для загальнодержавних і місцевих потреб	
<i>Сфери державного регулювання</i>			
Формування правил і процедур входження на ринок і виходу з нього суб'єктів господарювання	Установлення дозвільної системи проведення певного виду діяльності	Стан і достовірність бухгалтерського обліку та звітності аграрних підприємств	Свочасність та повнота обов'язкових платежів у бюджеті і державні цільові фонди
Додержання суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни	Додержання податкової дисципліни та вимог валютного законодавства	Стан конкуренції з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства	Безпека виробництва, зайнятості і використання трудових ресурсів
Охорона і відтворення навколишнього середовища	Пожежна і санітарно-гігієнічна безпека	Дотримання стандартів, норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності	
<i>Функції державного регулювання</i>			
Формування і відтворення ефективних суб'єктів ринкових відносин	Створення інфраструктури та спрощення процедури отримання доступу до комунікацій	Підтримка та розвиток конкуренції, антимонопольне регулювання	Захист прав учасників індустріально-технологічного парку та споживачів їх продукції
Забезпечення ефективного функціонування, підтримка на етапі формування індустріально-технологічних парків		Забезпечення податкових надходжень до всіх рівнів бюджету від діяльності індустріально-технологічних парків	
<i>Принципи державного регулювання</i>			
Пріоритетність	Системність та комплексність	Узгодженість	Прозорість
Послідовність та справедливість		Ефективність	Екологічна доцільність

Рис.2. Базові компоненти механізму державного регулювання відтворення та розвитку економіки України на основі індустріально-технологічних парків

Відтворення економіки країни шляхом розбудови індустріально-технологічних парків з застосуванням запропонованого механізму дозволить отримати результати:

для держави: відтворення інфраструктури країни; зростання ВВП за рахунок виробництва високотехнологічної продукції; підвищення рівня експорту

продукції з високою частиною доданої вартості; підвищення конкурентоспроможності продукції національних виробників і, як наслідок, держави; перехід на інноваційний розвиток держави; зменшення рівня безробіття; зростання показників соціально-економічного розвитку країни;

для бізнесу: використання прогресивних технологій; збільшення обсягів експорту продукції; зростання ділових зв'язків на міжнародному рівні, забезпечення конкурентоспроможності продукції; полегшення доступу до науково-технічної бази; відкриття можливості використання інтелектуального потенціалу закладів освіти; відкриття можливості загального використання найсучаснішого обладнання, що належить парку;

для наукових та навчальних установ: розширюється та змінюється база для проведення наукових досліджень; активізується ділова ініціатива науковців; розширюються можливості залучення та виховання наукових кадрів; розширюються наукові та ділові зв'язки з іншими закладами освіти, науково-дослідними центрами, організаціями; з'являються нові основи практики для студентів; покращується взаємодія навчальних закладів із органами державної влади; підвищується авторитет та престиж закладів освіти.

для населення: зростає можливість зайнятості населення; підвищується забезпечення високоякісними товарами; зростає рівень життя; підвищується рівень соціального середовища та соціального забезпечення; збільшується освітній та інтелектуальний рівень населення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамовська В. С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напрямку економічної політики в сучасних умовах господарювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. - № 4. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063>
2. Анпілогова Ж. Д. Державне регулювання розвитку промислового виробництва в перехідній економіці України. *Економіка та держава*. 2012. - № 10 - С.83-85
3. Болюбаш Є. А. Державне регулювання соціально-економічним розвитком територій: ретроспектива та сучасний контекст. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020 - №6 - С101 -105
4. Гудзь Ю.Ф. Механізм державного регулювання розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017, Вип. 13, Ч.1. - С.79-86

5. Кушнір І. Функціональний аспект державного регулювання економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. - № 8. - С. 157–160.

6. Папаїка О.О. Державне регулювання макроекономічного середовища: національні особливості та світовий досвід *Причорноморські економічні студії*. 2018, Вип 33.- С. 11-15

7. Сенишин О. С., Горинь М. О., Кундицький О. О. Державне регулювання економіки : навч. посібник. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – 334 с

8. Степаненко С. В. Державне регулювання процесів соціально-економічного розвитку в Україні: монографія. Харків: Вид-во ХарРі НАДУ «Магістр», 2015. 300 с.

9. Тарнавська О.Б. Особливості державного регулювання в умовах трансформації економіки України. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького*, 2016, - Т 18 - № 2 (69). - С 230-233

10. Тофанюк О.В. Зінчук А.С. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів Українию *Причорноморські економічні студії*. 2018, Вип. 33. - С.159-165

11. Чинники і тренди економічного зростання в Україні : колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук М.І.Скрипниченко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2018. – 386 с. :

12. Іванов С.В. Економічне відтворення і розвиток країни після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. – 2019. - №1. – С.75-88

13. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. Режим доступу: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2+COVID-19+>

14. Український ВВП зріс на 3,2% у 2021 році – Мінекономіки. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/9/682205/#>

REFERENCES

1. Adamovs'ka V. S. (2017) Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya ekonomiky ta vybir napryamu ekonomichnoyi polityky v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya [The mechanism of state regulation of the economy and the choice of economic policy in modern economic conditions]. *Public administration: improvement and development*. Vol. 4. Available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1063>

2. Anpilohova ZH. D. (2012) Derzhavne rehulyuvannya rozvytku promysloвого vyrobnytstva v perekhidnyi ekonomitsi Ukrayiny [State regulation of industrial production in the transition economy of Ukraine]. *Economy and state*. vol 10, pp.83-85
3. Bolyubash YE. A. (2020) Derzhavne rehulyuvannya sotsial'no-ekonomichnym rozvytkom terytoriy: retrospektyva ta suchasnyy kontekst [State regulation of socio-economic development of territories: retrospective and modern context]. *Bulletin of Khmelnytsky National University*. vol 6, pp.101-105
4. Hudz' YU.F.(2017) Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya rozvytku ekonomichnoho potentsialu pererobnykh pidpryyemstv APK [The mechanism of state regulation of the development of economic potential of processing enterprises of agro-industrial complex.]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. vol. 13, no.1, pp. 79-86
5. Kushnir I. (2008) Funktsional'nyy aspekt derzhavnoho rehulyuvannya ekonomiky [Functional aspect of state regulation of the economy.]. *Entrepreneurship, economy and law*. Vol. 8, pp. 157–160.
6. Papaika O.O. (2018) Derzhavne rehulyuvannya makroekonomichnoho seredovyshcha: natsional'ni osoblyvosti ta svitovyy dosvid [State regulation of the macroeconomic environment: national characteristics and world experience] *Black Sea Economic Studies*. vol 33, pp. 11-15
7. Senyshyn O. S., Horyn' M. O., Kundyts'kyi O. O. (2014) Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky [State regulation of the economy]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 334 p. (in Ukrainian)
8. Stepanenko S. V. (2015) Derzhavne rehulyuvannya protsesiv sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku v Ukrayini [State regulation of socio-economic development in Ukraine]. Kharkiv: HarRI NAPA Publishing House "Master", 300 p. (in Ukrainian)
9. Tarnavs'ka O.B. (2016) Osoblyvosti derzhavnoho rehulyuvannya v umovakh transformatsiyi ekonomiky Ukrayiny [Features of state regulation in the conditions of transformation of the economy of Ukraine]. *Scientific Bulletin of LNUVMBT named after SZ Gzycki*, vol.1 , no2 (69), pp. 230-233
10. Tofanyuk O.V. Zinchuk A.S. (2018) Derzhavne rehulyuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny. *Black Sea Economic Studies*. vol. 33, pp.159-165
11. Chynnyky i trendy ekonomichnoho zrostannya v Ukrayini : kolektyvna monohrafiya [Factors and trends of economic growth in Ukraine: a collective monograph] / za red. d-ra ekon. nauk M.I.Skrypnychenko; NAS of Ukraine, SI "Inst. Of Economics. and predicted. NAS of Ukraine ". 386 pp. (in Ukrainian)
12. Ivanov S.V. (2019) Ekonomichne vidtvorennya i rozvytok krayiny pislya zbroynykh konfliktiv ta voyen: nevtracheni mozhlyvosti dlya Ukrayiny [Economic reproduction and development of the country after armed conflicts and wars: missed opportunities for Ukraine]. *Ukraine economy*. No.1, pp.75-88
13. Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen' na ekonomiku Ukrayiny [Impact of COVID-19 and quarantine restrictions on the economy of Ukraine.]. Available at: <https://www.kas.de/documents/270026/8703904/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2+COVID-19>
14. Ukrayins'kyy VVP zris na 3,2% u 2021 rotsi – Minekonomiky [Ukraine's GDP grew by 3.2% in 2021 - Ministry of Economy]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/9/682205/>